

Harmadik típusú találkozások

A zene és a zeneműtári szolgáltatások szerepe a kultúrák találkozásában

◆ Sárközi Andrea Bernadett

A témáról hosszasan lehetne beszélni, írni, éppen ezért előadásom célja egyfajta „étvágygerjesztés”, általános szemlélődés volt egy olyan különlegesnek tartott témáról, mint a zene és a zeneműtár szerepe a kultúrák találkoztatásában. Számos érdekesség, különböző tudományágak jelenléte, esettanulmány, példák felvillantása során nyerhettünk betekintést abba a világba, ahol felmerülnek a következő kérdések: Mi a zene, és hol találkozunk vele? Milyen hatások érik napjainkban? Mi lehet egy zeneműtár vagy médiatár szerepe? Milyen lehetőségek, veszélyek ismertek az elégedett használó érdekeinek képviseletében? ... És mi zajlik a Földön kívül?

A zene általánosan elfogadott megfogalmazása: hang, csend, ritmus tudatosan elrendezett folyamata. Olyan kifejezési forma, amely képes érzelmeket ébreszteni, inspirálni, energiával feltölteni vagy pihentetni az embert. A zene egyfajta „idegen nyelv”, amit lehet érteni és értelmezni előtanulmányok nélkül is, hiszen a zenében rejlő érzelmi kifejezések hasonló módon ragadhatják meg a zenét hallgató embert a világ különböző tájain. A zene „nyelvét” azonban tanulni is lehet: meg lehet tanulni lejegyzését és a lejegyzés olvasását, elemezni értelmezési szintjeit, megfejtetni nyilvánvaló vagy rejtett szimbólumait. A zene, zenemű „információs bombaként” számos adatot

hordoz a kultúráról és a korról, *amiben és ahová* született, de arról a kultúráról és korról is, *ahol előadják és ahol (be)fogadják*. Jellemzően magán viseli az adott kultúra jegyeit, legyen szó tradicionális népzeneről, klasszikus vagy kortárs zenéről, dzsesszről, popról, rock vagy metál zenéről.

A zene szinte mindenhol jelen van: lehet tudatosan és kevésbé tudatosan hallott és hallgatható. A klasszikusnak mondható zenehallgatási szokások valóban változnak, ahogy változnak az olvasási szokások is. Azonban ha odafigyelünk, és „nyitott füllel” járunk megszokott világunkban, észre kell vennünk, hogy mindenhol zenét hallunk, ha nem is „hallgatunk”: a rádióból vagy a különböző generációs lejátszókról utazás közben, a tévében, moziban reklámok és filmek alatt, vagy a mobiltelefonok csengőhangja által, amelyekkel naponta többször is találkozunk. Zeneműtáros vagy médiatáros kollégáink nem egy olyan esetről tudnának beszámolni, amikor olvasó a mobiltelefonon hallható zenei részletet kereste, és amikor rátalált, hallgatta meg vagy kölcsönözte ki a teljes művet.

A mindennapi élethez szorosan hozzá tartozó média, utcai plakátok is segíthetik a más kultúrák zenéjével való találkoztatást. Kodály Zoltán nevét módszere is ismerttette, de vajon hányan ismerkedtek meg vele 1977-ben? Steven Spielberg híres filmjé-

Sárközi Andrea Bernadett

OIK zeneműtár

ben, a *Harmadik típusú találkozásokban* ugyanis az emberi és a földönkívüli civilizáció közötti kommunikációs csatornává emelte a pentaton (ötfokú) hangsorból képzett dallamot és a szolmizációs rendszerhez kapcsolható kézjeleket. De kérdés lehet, hogy amíg a nagy plakátokon nem jelentek meg például Magyarországon is a taiko (wadaiko, japándob) koncertek hirdetései, ténylegesen hányan foglalkoztak a japán zenének ezen részével? A 2010-es futball világbajnokság előtt hányan ismerték a darázsürtöt, vagyis a vuvuzelát? Hányan kezdhettek el kutakodni az interneten, könyvtárakban vagy zenei gyűjteményekben ezek után a hangszerek, más kultúrák zenéi után?

Ahogy a könyvtárakra, úgy a zene- és médiatárakra is hatással van a globalizáció, az idegenség-identitás-asszimiláció kérdésköre, a technológia hihetetlen sebességű fejlődése, amiből egyenesen levezethető a terjedés és terjesztés, az átadás, átvétel, befogadás gyorsuló ütemének és minőségének kérdése is.

Hegy István *A népzene szerepe az érték-örzésben* című cikkében írja a népzeneire vonatkoztatva, hogy a zenei globalizáció néhány évtizede végbement folyamat, amelynek során a népzene átment a területi elven szerveződő zenei hagyományokból a helyhez nem kötődő zenébe, vagyis a tipikusan lokális jellemzők alapján differenciálódott

népzene folyamatosan feloldódik. Megjelent és a zenei életben folyamatosan jelen van egyfajta „zenei eszperantó” anyag: a népzenei, de nyugodtan mondhatjuk, hogy a klasszikus zenei motívumok is területi és zeneműfaji határok nélkül vándorolnak napjainkban különböző földrészekén át, különböző zenei stílusokba.

Általános kérdés (és egyben csodálkozás tárgya is), hogy az Országos Idegennyelvű Könyvtárban valóban van zeneműtár? Általános kérdésre általános a válasz: ha a könyvtárban 148 (illetve a jelnyelvvel együtt 149) idegen nyelven tudunk dokumentumokat szolgáltatni, valójában eggyel többről lehet beszélni, főképp, ha elfogadhatjuk, hogy a zene egy különlegesen, aránylag egységesen értelmezhető (idegen) nyelv, amely „határtalan”. Még a távolsági határokat is messzemenően kell kezelni a zenével kapcsolatban. Mert mi is történik a Földön kívül? Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven, Chuck Berry – mi jut róluk az eszünkbe? Elsősorban természetesen az, hogy ismert emberek. Azon túl zeneszerzők, zenészek különböző korokból. A Földön túl azonban többek között műveik részletei képviselik az emberiség kultúráját (azon belül is zenéjét) a világűrben, jelenleg több mint 13 milliárd kilométerre Földünkötől, a Voyager-2 űrszonda aranylemezen.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Zeneműtára gyűjtemény a gyűjteményben: 1995-ig különálló épületben, a Városligeti Fasorban volt elérhető. Az épület privatizálása után a Molnár utca 11.-ben, az OIK épületének félemeletén kapott helyet, és folyamatos belsőépítészeti átalakítások során nyerte el mai arculatát.

A gyűjtemény alapját, az Állami Gorkij Könyvtár Zeneműtáraként, az akkori „baráti” zenei anyag (pl. kórusművek) alkották. Jelenleg egyik specialitása is ez: a Szovjetunióban megjelentetett dokumentumok között (ismert – nem csak orosz - zeneszerzők műveiről van szó!) számos olyan mű található meg a gyűjteményben, ami Magyarországon máshol nem. Kezdetben a környező országok zenéjének gyűjtése is feladata volt, de igen hamar megjelentek Európa más te-

rületein (az akkori „Nyugaton”) kiadott dokumentumok is.

Jelenleg hozzávetőleg 30 ezer kottával rendelkezik. A CD-k, DVD-k száma meghaladja az 5000-et. VHS gyűjteménye 200 darab, ez nem bővülő gyűjteményrész, ahogy a régi hanglemezállomány is zárt állományrész a maga 11 ezer darabjával. Különböző nyelveken gyűjti a biográfiákat, bibliográfiákat, műjegyzékeket, elérhető a Grove Online Music adatbázis, és 22 nyelven jár zenei témájú folyóirat. Ebből több olyan zenei folyóirat áll az olvasók rendelkezésére, ami Magyarországon jelenleg kizárólag nálunk olvasható: a szlovák *Hudobnýivot*, az olasz *Il fronimo*, a román *Muzica*, az orosz *Muzikal'naâ izn'*, és a lengyel *Ruch muzyczny*.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Zeneműtárának célja, hogy magas színvonalú, jól válogatott és összeállított anyaggal segítse a zenét kedvelő vagy akár a zenével professzionálisan foglalkozó olvasók érdeklődését, munkáját a népzene, a világzene, a dzsessz, a komolyzene és a kortárs zene területéről.

Számos esetben, tekintve az anyaintézmény szolgáltatásait és céljait, kapcsolódik ahhoz az irányhoz, hogy kitekintést (vagy inkább betekintést) nyújtsunk, akár idő- és térbeli határokat is átlépve más kultúrák, nemzetek zenei kultúrájára, népek zenéjére, vagy akár a magyarországi kisebbségek, Magyarországon kialakulóban lévő nagyobb közösségek zenéjére.

A könyvtár épülete lehetőséget biztosít színvonalas rendezvények tartására. A Zeneműtár – egyes esetekben a könyvtár más egységeivel közösen – koncertekkel, zenei rendezvényekkel igyekszik minél több, különböző társadalmi rétegekhez tartozó embert megszólítani: oktatásban részt vevőket (általános iskolásokat, középiskolásokat, felsőoktatási hallgatókat, oktatókat), zeneszerzőket, előadóművészeket, klubokat, zenei és zenével kapcsolatban álló társaságokat, nemzeti és etnikai kisebbségeket, nyugdíjasokat, és sorolni lehetne tovább.

Új lehetőségeket nyithat meg előtte nyertes pályázata, a *TÁMOP 3.2.4 – Több szó-lamban: az Országos Idegennyelvű Könyv-*

tár nemzetiségi és zenei szolgáltatásainak fejlesztése címmel. Ebben vállaltuk a gépi katalógus adatainak fejlesztését, illetve az új könyvtári honlapon kialakításra kerül majd a zeneműtári alportál.

A Zeneműtár szolgáltatásaiban igyekszik segíteni és támogatni a vertikális (mélyre hatoló, szűk szeletben történő elmélyedéssel) és a horizontális (átfogó, több szempontú, távoli területek közötti átjárással) tudás megszerzését.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak és zeneműtárának a kultúrák találkoztatásában játszott szerepéből három kisebb, de érdekes területet emelünk ki: a nyelvtanulást, az ún. „élmény-pontokat” és a valamely szubkulturális csoporthoz tartozó használó kérdését.

A nyelvtanulás során a nyelvet tanuló (jobb esetben) nem csupán a nyelv szavaival, nyelvtanával ismerkedik meg, hanem az adott nemzet kulturális jelenségeivel is. Az ember nem csak idegen nyelvet tanul, hanem új látásmódot is az övétől részben vagy egészében eltérő kultúrára, amelynek szerves része a zene is.

Nagy hatással vannak a használókra a különböző élmények, „élmény-pontok”, amelyek elvezethetik őket a zenehallgatáshoz, zenetanuláshoz: baráti-rokoni kapcsolatok, olvasmányélmények, filmélmények, tánctanulás. Olyan használókkal is találkozhatunk, akik valamely szubkulturálisnak mondott csoport tagjai: „dark/gót” használó, aki középkori, a gótikára jellemző komolyzenét keresett, vagy „újboszorkány”, aki ír hagyományos népzenei vagy világzenét keresett kottában, hangzóanyagban.

A zeneműtári szolgáltatások során a kultúrák találkoztatásában szerepet játszó elemek, mint a magyarországi nemzetiségek

Chopin kiállítás
Megnyitó

zenéje, a különböző népek zenéje vagy a kortárs zenei kultúra mellett nagy jelentőséggel bír a régi korok zenei kultúrájának megismerése is. A Zeneműtárban keresztezi egymást a jelen és a múlt, amely többszintű, finom hálózatot alkotva lépi át az idő- és térbeli határokat.

A „könyves” dokumentumokhoz hasonlóan a zeneműtári dokumentumokra is igen nagy hatással van az internet, a fellelhető legális vagy illegális információk, nyomtatott vagy hangzó dokumentumok miatt egyaránt. Éppen ezért a Zeneműtár igyekszik kiemelkedő, ritka, de keresett anyagokból jó válogatással szolgáltatni, miközben az állománygyarapításra fordítható összeg egyre csökken. Különböző eszközökkel és módszerekkel, stratégiai tervhez és PR-munkákhoz kapcsolódva minél több embert kíván megszólítani, amibe beletartoznak a különböző virtuális közösségek. Mindezt azért, hogy a Zeneműtár (és egyben a zene) a mindennapi élet szerves része lehessen, és a szolgáltatásainkat igénybe vevők elégedettek legyenek.

Az emberi kultúrában a zene fontos szerepet tölt be: összekötheti, ismertetheti és közvetítheti egy adott nép életterét, életét, szokásait. A magzatra való hatáson keresztül a gyógyításban való alkalmazáson át, az adott emberi csoport életében betöltött szerepén keresztül az identitásra való hatásokig és jellemzőkig foglalkozik vele a szociológia, a kulturális antropológia, az orvostudomány, a fizika, a matematika és a hálózat-tudomány is.

A cikk elején történt utalás a zenére mint „idegen nyelvre” és arra, hogy a zenében rejlő érzelmi kifejezések hasonló módon ragadhatják meg a zenét hallgató embereket a világ különböző tájain. 2009-ben, a *Current Biology Three Basic Emotions in Music* címmel publikálta annak a kameruni mafa törzsnél végzett kutatásnak az eredményét, amely arra mutatott rá, hogy „nyugati” zenével még nem találkozott emberek ezeknek a zenének a hallgatása során, hasonlóan a zenét ismerőkkel, megneveztek három jól elkülöníthető érzelmét: a boldogságot, a szomorúságot és a félelmet.

Kellenek ennél érdekesebb zárószavak? ■

Hétköznapi munka több nyelv és kultúra Az OIK nemzetiségi szolgáltatási

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár az előző cikkekben vázolt gyűjtőkörökön túl kisebbségi szakkönyvtár is. Szolgáltatásaival támogatja a nemzetiségi kultúrát, illetve a kisebbségi kérdéskörrel kapcsolatos kutatást. A nemzetiségi szolgáltatások háttérében a Nemzetiségi és Dokumentációs Osztály áll.

Az OIK jelentős nemzetiségi gyűjteménnyel rendelkezik. Ez a gyűjtemény az anyanyelvű művelődés mindig hozzáférhető alapja.¹

Speciális szolgáltatás a Nemzetiségi Adatbázis, amely a könyvtár honlapjáról minden érdeklődő számára elérhető. Az adatbázis párhuzamosan rögzíti a kisebbségi kérdéskör tudományos eredményeit és a kisebbségekkel kapcsolatos hétköznapi gondolkodást, diskurzust. Az 1992-től napjainkig feldolgozott szakirodalom online kereshető. A megelőző időszak irodalma nyomtatott bibliográfiák formájában férhető hozzá. Ezek retrokonverziója elkezdődött.

Az OIK irányítja a 13 hivatalosan elismert kisebbség államilag finanszírozott dokumentumellátását. A nemzetiségi dokumentumellátásban részt vesz a 19 megyei könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Az OIK évente ajánlójegyzékeket tesz közzé, amelyek tartalmazzák a kisebbségek anyaországában megjelent dokumentumokat és a hazai kisebbségek kiadványait. A partner könyvtáraknak lehetőségük van az OIK ajánlójegyzékeiből rendelni és/vagy önállóan vásárolni. A partner könyvtárak többsége csak az OIK ajánlójegyzékeiből rendel, kisebb részük önállóan szerzi be a számára szükséges dokumentumokat. De olyanok is vannak, akik mindkét lehetőséggel élnek.

A Nemzetiségi és Dokumentációs Osztály kiemelt feladatai közé tartozik a kisebbségi kérdéskörrel kapcsolatos tájékoztatás, információszolgáltatás, a nemzetiségi és kisebbségi szervezetekkel és intézményekkel kapcsolatos tanácsadás.